

NARKOTIKA — LANDEPLAGE ELLER SYNDEBUKK

AV RAGNAR HAUGE

I. I de siste årene har debatten omkring narkotikaproblemet i Norge blitt stadig sterkere og mer intens. En rekke foreninger og pressgrupper med sikte på å bekjempe narkotikaproblemet har sett dagens lys – og krav om sterkere kontroll og strengere sanksjoner overfor dem som misbruker narkotika hører til dagens orden. Disse gruppene og deres krav springer ut av ett bestemt bilde av narkotikasituasjonen i Norge – et bilde som daglig presenteres befolkningen gjennom massemedia. De viktigste elementene i dette bildet kan sammenfattes omtrent som følger:

- Bruken av narkotiske stoffer blant ungdom i Norge er stadig økende, og parallelt med dette er det en økende akseptering av slik bruk i ungdomsbefolkningen.
- Bak innførselen og omsetningen av narkotiske stoffer står profesjonelle ligaer som har eventyrlige fortjenester. For å utvide sitt marked blander de ofte »sterkere« stoffer inn i »svakere« stoffer eller smugler stoffer som heroin opp i mineralvann, for derigjennom å gjøre ikke-brukere eller brukere av svakere stoffer avhengig av sterkere og dyrere stoffer.
- Bruk av narkotiske stoffer leder svært ofte til at de unge blir totalt avhengige av dem. Avhengigheten er så sterk at muligheten for å bryte denne ved behandlingstiltak er minimale, samtidig som avhengigheten gjør at de ikke selv vil eller makter å bryte den gjennom å underkaste seg frivillige behandlingstilbud. Det er derfor nødvendig å underkaste dem tvungen behandling.
- Avhengigheten av stoffene gjør at misbrukerne for enhver pris må skaffe seg dem. Men fordi dagsdoserne er meget dyre – de koster opptil 3–4 000 kr. pr. dag – må midlene skaffes til veie ved lovbrudd. Fordi helerprisen er langt lavere enn den egentlige verdi av tyvegodsset må det derfor stjeles for langt mer enn de 3–4 000 kr. pr. dag som dagsdosen koster. En meget stor andel av vinningskriminaliteten i Norge begås derfor av narkomane som på denne måten søker å skaffe til veie penger til narkotika.
- Avhengigheten av narkotika forklarer også en stor del av andre sosiale onder som prostitusjon, skoleproblemer og arbeidsløshet. Stoffbruken fører dessuten til meget betydelige helsemessige skadevirkninger – foruten en lang rekke sykdomstilstander fører den til et stort antall dødsfall blant

brukerne som følge av overdoser. Omsetning av stoffer må derfor straffereettslig likestilles med drap.

- Fordi bruk av stoffer er utbredt i alle lag av ungdomsbefolkningen og fordi avhengighet av stoffene og de sosiale og helsemessige skader som avhengigheten medfører utelukkende skyldes selve bruken av stoffene, vil alle unge - nærmest uansett hvilke sosiale lag de kommer fra - stå i den samme fare for å bli innfanget i narkotikahelvetet.

Selv om det selvfølgelig er nyanser i synet på narkotikamisbruk - og det bilde jeg har skissert ovenfor kanskje representerer en ekstrem - er det likevel grunn til å tro at det er forholdsvis representativt for det bildet som presenteres gjennom massemedia, og som store deler av befolkningen har akseptert som et faktum.

II. Spørsmålet er imidlertid hvor godt det aksepterte bildet av narkotikasituasjonen dekker de faktiske forhold. Våre kunnskaper på dette området er nemlig oftest basert på tilfeldige og usystematiske erfaringer blant dem som er i kontakt med stoffbrukere - enten det nå er representanter for narkotikapolitiet, behandlingspersonale, tidligere eller nåværende brukere og deres pårørende eller bekjente. Derimot har forskningsvirksomheten vært svært begrenset. Til tross for at det i de senere år er sprøytet inn store summer når det gjelder strafferettslige og behandlingmessige tiltak på denne sektoren, har svært lite blitt forskningen til del. Det har vært ansett som viktigere å gjøre noe, enn å vite noe om det man skal gjøre noe med. Men noe forskning har likevel vært foretatt, og i det følgende skal jeg forsøke å se det etablerte og aksepterte bilde av narkotikaproblemene i lys av noen av de forskningsresultatene som finnes.

For det første - er det tilfelle at bruken av narkotiske stoffer i Norge er stadig økende?

Et mål på omfanget av bruken gir de årlige undersøkelser som er foretatt av Statens institutt for alkoholforskning blant ungdom i Oslo fra 1968 (1). Som det fremgår av diagram 1, tyder disse undersøkelsene på at det frem til 1972 var en meget markert økning i bruken av cannabis blant 15-21 årige Oslo-ungdommer, men senere har økningen flatet ut. For andre typer av stoffer skjedde det en økning frem til midten av 1970-årene, da det også for disse inntraff en stagnasjon. Med andre ord - dersom man tar for seg de siste fem til ti år, synes det ikke å være grunnlag for å hevde at det har skjedd noen særlig økning i bruken av narkotika blant de unge.

Nå kan man selvfølgelig hevde at disse undersøkelsene ikke gir noe fullgodt bilde av bruken - de omfatter ikke ungdom over 21 år, de er begrenset

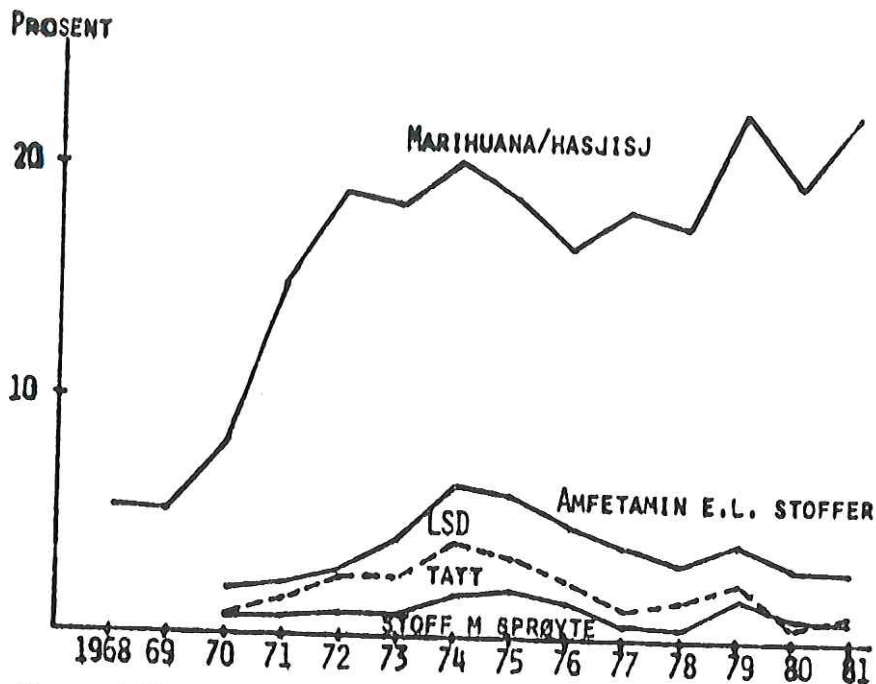

Diagram 1. Prosent av ungdommen i Oslo som oppgir at de noen gang har brukt forskjellige stoffer. 1968—1981.

til å gjelde Oslo, det kan være tvil om de egentlige misbrukere av stoffer omfattes av dem og så videre.

Ser man imidlertid utviklingen slik den fremgår av disse Oslo-undersøkelsene i sammenheng med tilsvarende undersøkelser som er foretatt i Bergen (2) er hovedtrekkene i utviklingen den samme. Etter en økning frem mot midten av 1970-tallet er andelen brukere senere gått noe ned. Disse undersøkelsene av selvrapporert stoffbruk samsvar også godt med politistatistikkens oppgave om etterforskede narkotikaforbrytelser (3). Til tross for at man skulle tro at politiets talloppgaver – med økende politistyrke og derav økende mulighet til å få kjennskap til narkotikalovbrudd – burde vist en stadig økning, er forholdet et annet. Etter en dramatisk økning frem til 1974, sank antallet etterforskede narkotikaforbrytelser før det på nytt steg noe – men først i 1980 kom man over nivået i 1974. Med andre ord – heller ikke ut fra kriminalstatistikkens data synes det å være grunnlag for å hevde at det har vært noen påfallende økning i de senere år.

På bakgrunn av stabiliteten i tallene over antallet brukere synes det noe underlig at det skulle ha skjedd en økende akseptering i bruk av narkotika. Og andre data fra Oslo-undersøkelsene peker heller ikke i retning av at det har skjedd noen vesentlig økning i den sosiale aksept. På spørsmål om hvorvidt de mener at marihuana og hasj burde kunne selges fritt, har antallet som svarer bekreftende ligget relativt konstant på mellom 4 og 9 prosent i de siste 10 år. Og på spørsmål om de ville prøve marihuana eller hasj dersom det kunne skje uten fare for å bli arrestert, er det mellom 9 og 15 prosent som svarer bekreftende – noe flere de senere år enn tidligere, men uten at det har skjedd noen særlig markert økning. Konklusjonen synes derfor å være at det store flertall stiller seg klart avvisende til stoffbruk, og at noen økende akseptering i liten grad synes å ha funnet sted.

Hva vet vi om de som omsetter stoffer? I en undersøkelse har Kåre Bødal tatt for seg samtlige domfelte etter den såkalte proffparagrafen i straffeloven som rammer dem som overdrar narkotisk stoff »til et større antall personer eller mot betydelig vederlag« i årene frem til og med 1980 (4). Det mest oppsiktsvekkende ved undersøkelsen er kanskje fraværet av profesjonell narkotikahandlere. De domfelte er istedet nokså typiske representanter for norsk fengselsklientel generelt, med en oppvekst preget av sosiale problemer og en ungdoms- og voksenperiode med misbrakerproblemer og konflikter med strafferettsapparatet. Og de utlendingene som er tatt er småkårsfolk uten de kjennetegn som tillegges internasjonale narkotikaforbrytere.

Nå kan man selvfølgelig hevde at dette skyldes at de store narkotika-haier får man ikke tak i. Men det kan også tenkes at disse i liten grad eksisterer på det norske marked – og at omsetningssystemet er bygget opp omkring lite profesjonelle og lite avanserte kriminelle. Men hvordan kan isåfall dette forenes med at man ofte leser om personer som blir tatt i forsøk på å smugle narkotika for hundretusener av kroner inn i landet?

La meg forsøke å belyse dette ved et eksempel. For knapt et år siden var jeg på en feriereise i Marokko. En av meddeltakerne på reisen – en gutt i slutten av tenårene – var en kveld ute i byen med sine nye Adidas joggesko. I en bakgate ble han kontaktet av en marokkaner som tilbød ham 5 kg hasj dersom han ville bytte skoene med ham. Gutten var heldigvis så klok at han ikke innlot seg på noen slik transaksjon. Men la oss forutsette at han hadde gått med på handelen, og hadde blitt tatt på Fornebu ved hjemreisen. I og med at det prisnivå politi og presse bruker er 100 kr. pr. gram hasj, betyr dette at man i avisene neste dag ville kunne ha lest at en unggutt var arrestert på Fornebu med hasj til en verdi av en halv million kroner. Og i et slikt perspektiv lyder hypotesen om profesjonelle narkotika-haier mer plausibel enn når verdien settes lik et par joggesko.

Også fra et rent fornuftsmessig synspunkt synes hypotesen om profesjonelle narkotikaligaer på det norske marked å ha formodningen mot seg. I og med at stoffene må formidles til et stort antall brukere som er undergitt en sterkere kontroll fra politiets side enn noen andre grupper, vil det nærmest være utenkelig at dette kunne skje uten at politiet kom på sporet av det. Den eneste forklaring ville isåfall være utstrakt korrupsjon innenfor politiet – noe jeg ser som totalt utenkelig.

Hvilke konsekvenser har så bruken av stoffene – i hvilken utstrekning fører de til avhengighet og derigjennom til asosialitet, kriminalitet, helseskader og død? Som utgangspunkt er det selvfølgelig hevet over tvil at bruk av narkotika kan ha slike følger. De forskningsresultater som foreligger peker også entydig i retning av at mange av de brukere som blir straffet for sitt narkotikabruk eller som undergis behandling har store sosiale problemer og helseskader. Spørsmålet er imidlertid hvor utbredt dette er blant brukerne som helhet, og i hvilken utstrekning det er tale om årsak og virkning?

Undersøkelsene av selvrapportert stoffbruk tyder på at vel 30 prosent av de unge i Oslo ved fylte 21 år en eller annen gang har anvendt narkotika, mens tallet ligger lavere utover i landet, og lavere jo mindre bymessig områder det er tale om. For det store flertall av disse brukerne er det imidlertid tale om en meget sporadisk og begrenset bruk – noe under halvparten har brukt det mindre enn seks ganger, mens det bare er en femtedel – eller rundt 5 prosent av samtlige 21-åringer i Oslo – som angir at de har brukt stoffer mer enn 100 ganger.

Mange av disse stoffbrukerne slutter imidlertid med bruk av stoffer når de kommer oppover i tyveårene. I en undersøkelse av stoffmisbrukere som hadde vært i kontakt med uteseksjonen i Oslo, viste det seg f. eks. at de fleste ved en etterundersøkelse etter tre år hadde redusert sitt stoffbruk, og knapt halvparten var stoffrie (5). Dette gjaldt uansett om de var blitt behandlet for sitt stoffbruk eller ikke.

Det er også tegn som tyder på at de stoffer de først slutter å bruke er de sterkere stoffer som amfetamin, LSD og opiater. En undersøkelse fra Kristiansandsområdet som Statens institutt for alkoholforskning har foretatt, omfattet de narkotikabrukerne som var kjent av de forskjellige myndigheter i byen – politi og rettsvesen, utekontakt, psykiatriske behandlingsinstitusjoner osv. (6). Forutsetningen for å komme med i undersøkelsen var at de fremdeles brukte narkotika, og de fleste av dem hadde lang erfaring med en rekke forskjellige stoffer. Det viste seg imidlertid at 94 prosent av dem som hadde brukt LSD hadde sluttet å bruke det på intervjuetidspunktet, mens det samme gjaldt 80 prosent av dem som hadde brukt opiater, 65 pro-

sent av dem som hadde brukt amfetamin, mot bare 29 prosent av dem som hadde brukt cannabisstoffer. I motsetning til det bilde man vanligvis presenteres for – at brukerne går fra svakere til sterkere stoffer – synes utviklingen altså å være en noe annen. Fordi de aller fleste også hadde begynt sin stoffkarriere med cannabis synes den nærmest å ha fulgt en bølgeform – fra cannabis over på andre stoffer og deretter tilbake til cannabis igjen. Avhengigheten av sterkere stoffer syntes med andre ord ikke å være sterkere enn at man etter en periode gikk tilbake til cannabis. Og for så å si samtlige gjaldt at det stoffet de i særlig grad benyttet seg av var alkohol, med et beregnet årlig gjennomsnittskonsum nær 24 liter ren alkohol siste år.

Når man så nærmere på disse brukerne, viste de seg å skille seg sterkt ut fra de selvrapporterte brukerne – også fra den gruppe av selvrapporterte brukere som oppga et meget høyt konsum av narkotiske stoffer. De identifiserte brukerne var i langt høyere grad preget av at de gjennom oppveksten hadde hatt store sosiale problemer og deres aktuelle situasjon var langt mer problembelastet. De var rekruttert fra lavstatusmiljø, forholdet mellom foreldrene var preget av konflikter, de hadde hatt problemer på skolen og kriminalitet, alkoholmisbruk og asosialitet var oftest et felles mønster. Dette er ikke overraskende – det er det samme bilde som møter en i enhver undersøkelse av langtkomne stoffbrukere.

Dette betyr at disse stoffbrukerne ikke – slik det ofte hevdes – rekrutteres fra alle sosiale miljøer. De er i utpreget grad selektert fra en gruppe som har snublet i starten. Bruken av narkotika er heller ikke deres eneste problem. Narkotikabruk er kommet til som et tilleggsproblem for en gruppe av ungdom som generelt sett står i en meget problematisk situasjon. Det blir på en måte en smaksak hvordan man vil karakterisere dem – som narkomane, som ungdomskriminelle, som alkoholmisbrukere eller som sosiale tapere generelt. Det er imidlertid et åpent spørsmål om deres situasjon ville vært særlig mye bedre om man hadde klart å holde narkotikaen borte, selv om narkotikabruk nok kan ha vært medvirkende når det gjelder å forsterke de andre problemene.

La meg forsøke å belyse dette ved et eksempel – nemlig i relasjon til kriminalitet. I forbindelse med undersøkelsen i Kristiansandsområdet forsøkte vi å belyse de utgifter stoffmisbrukerne hadde til stoff og hvordan de skaffet seg pengene til dette. Fordi bruken av stoffer varierer over tid spurte vi hvor mye penger de hadde brukt til stoff i siste måned, og hvor mye de hadde brukt i den perioden da de hadde brukt mest stoff. 80 prosent oppga at de hadde brukt under 1.000 kr. til narkotika siste måned, mens seks prosent oppga at de hadde brukt over 3.000 kr. – eller over 100 kr. pr. dag. I den perioden stoffbruket hadde ligget på topp oppga 45 prosent at de

hadde brukt under 1.000 kr. måneden, mens 32 prosent oppga å ha brukt over 3.000 kr. Når det gjaldt hvor de hadde skaffet seg pengene til stoff i den perioden forbruket hadde vært høyest, oppga halvparten at de hadde fått tak i dem ved å jobbe eller på andre legale måter, mens resten sa at bruken helt eller delvis var finansiert ved lovbrudd – ikke minst gjennom omsetning av stoffer.

De utgifter som hadde medgått til å skaffe seg stoffer – selv i perioder da de brukte dem nærmest daglig – lå med andre ord på et helt annet nivå enn det massemedia opererer med. Selv om det ikke var noen sjeldenhet at en del av pengene til stoff i denne perioden ble skaffet til veie ved lovbrudd, var dette langt fra noen hovedfinansiering. At en vesentlig del av vinningskriminaliteten er en følge av narkotikabruk synes derfor å være en tvilsum forklaring. Dette betyr selvfølgelig ikke at ikke mange vinningsforbrytelser begås av personer som også er stoffbrukere – fordi stoffbruk er sterkt utbredt innenfor kriminelle ungdomsgrupper – men motivet for lovbruddet synes oftest bare delvis å være å skaffe penger til å skaffe seg stoff.

Dette er et synspunkt jeg også har støtt på andre steder. For et par år siden var jeg på studiereise til Hamburg – hvor narkotikabruken har helt andre dimensjoner enn i Norge (7). Til tross for dette ga sjefen for narkotikapolitiet – i motsetning til norsk politi – uttrykk for at narkotikabruken i liten grad hadde ført til økt kriminalitet. Den forklaring som ble gitt var at bruken av de sterkere stoffer stort sett var begrenset til det halvkriminelle miljøet rundt St. Pauli, hvor stoffene stort sett holdt seg i miljøet. Prisnivået lå relativt lavt når stoffene kom inn i miljøet og omsetningen besto nærmest i å bytte penger. Selv om en misbruker en dag kjøpte relativt dyrt, kunne han neste dag kjøpe billig og videreselge dyrere, slik at hans gjennomsnittlige utgifter til stoff lå på et relativt moderat nivå. For de som var innenfor miljøet lå derfor det gjennomsnittlige prisnivå ikke stort høyere enn importprisene. De penger som skulle til for å sikre tilførsler av stoff til miljøet utenfra klarte man stort sett å skaffe gjennom mer eller mindre legal virksomhet.

Bruker man rent fornuftmessige betraktninger synes også påstandene om narkotikabrukernes kriminalitet å være relativt usannsynlige. Man støter ofte på utsagn om at narkotikamisbrukere bruker 3–4 000 kr. dagen i stoff som de må skaffe til veie ved tyverier, og fordi helerprisene ligger langt lavere må de stjele for tre-fire ganger dette beløpet. Men dermed er man kommet opp i beløp på 10–15 000 kroner pr. dag. Det å stjele for slike beløp og deretter omsette tyvegods vil i realiteten bety en så slitsom arbeidsdag at man må undre seg over at vedkommende samtidig får tid til å bruke stoff. Når man samtidig vet at dette er en nedruset og sterkt over-

våket gruppe, synes det enda mindre sannsynlig at dette gjelder særlig mange.

Også på en rekke andre områder finnes det forskningsdata som delvis synes å stå i strid med det aksepterte bilde av narkotika-situasjonen, selv om det vil føre for langt å gå inn på dette. Det er nok å nevne at spørsmålet om dødelighet som følge av narkotikabruk ikke er så entydig som man ofte får det fremstilt (8), og at problemet oftere synes å være å skaffe adekvate behandlingstilbud for dem som er motivert til behandling enn å få misbrukere til å gå inn i en behandlingssituasjon (5).

III. Hensikten med det foregående er ikke å forsøke å vise at det aksepterte bilde av narkotikaproblemet i Norge er feilaktig. Fordi forskningsinnsatsen på dette området har vært så begrenset, er kunnskapsunderlaget ikke tilstrekkelig til at man kan danne seg noe pålitelig bilde av de faktiske forhold. Men det man kan si er at de forskningsdata man har, gjør at man kan stille opp et alternativt bilde av situasjonen – et bilde som bryter sterkt med det aksepterte.

Det alternative bilde av narkotikasituasjonen i Norge kan sammenfattes på følgende måte:

- Bruken av narkotiske stoffer blant ungdom i Norge har ligget på omtrent samme nivå siden midten av 1970-årene, og det er ingen klare tegn på at det har skjedd noen vesentlig økt sosial akseptering i det samme tidsrom.
- Innførsel og omsetning av narkotika skjer i hovedsak av brukere og kriminelle i relativt beskjedne mengder. Noe av innførselen skjer dessuten ved at et fåtall, som har skaffet seg stoffet i land der dette er billig og lett tilgjengelig, alene eller sammen med andre søker å skaffe seg økonomisk fortjeneste.
- For de fleste brukere av narkotika har bruken en sporadisk karakter. Noen går imidlertid over i grovere misbruk i kortere eller lengre perioder. Mange av disse slutter imidlertid med bruk av stoff når de kommer oppover i tyveårene, eller går eventuelt over i alkoholmisbruk, mens noen fortsetter som narkotikamisbrukere. Den alt overveiende del av narkotikamisbrukerne ønsker hjelp til å bryte ut av dette, men mangelen på adekvate hjelpetiltak gjør at mange ikke kan få slik hjelp.
- En stor del av vinningskriminaliteten blir begått av personer som bruker eller misbruker narkotika, fordi slik bruk er relativt utbredt blant unge lovovertridere. Noen av de midler som skaffes til veie ved lovovertridelsene går til kjøp av narkotika som til andre ting, men lovovertridel-

sene er sjelden utelukkende motivert av behovet for å skaffe narkotiske stoffer.

- Mange langtkomne narkotikamisbrukere har sosiale problemer fordi de rekrutteres fra miljøer hvor slike problemer er vanlige. Dødeligheten blant misbrukerne er større enn i ungdomsbefolkningen ellers, blant annet fordi narkotika ofte kombineres med alkohol og andre stoffer som sammen kan føre til dødsfall eller ved at misbrukerne på grunn av rusen fryser ihjel eller blir utsatt for ulykker. Dødsfall som følge av overdose er imidlertid sjelden.
- Narkotikamisbrukere er i særlig grad rekruttert blant ungdom som tradisjonelt har store sosiale problemer, og narkotikamisbruken er derfor blitt et tilleggsproblem ved siden av kriminalitet, prostitusjon, alkoholproblemer og andre forhold.

Hvilket av disse to bildene som er det rette er det som sagt ikke mulig å si noe sikkert om. Sannheten ligger antakelig et sted midt i mellom, selv om jeg personlig er mest tilbøyelig til å tro at det siste er mer korrekt enn det første.

IV. Spørsmålet om hvilket av disse to bildene – eller eventuelt hvilket tredje bilde – man legger til grunn er ikke bare et akademisk spørsmål. Det har klare politiske konsekvenser for hvilke typer av tiltak man legger hovedvekten på når det gjelder å bekjempe narkotikabruken.

Konsekvensene av at det første bildet er lagt til grunn kjenner vi fra erfaring. Det har ført til at vi har fått bygget opp en narkotikaavdeling ved Oslo politikammer som i størrelse overgår de fleste storbyer i verden. Det har ført til at vi har fått en strafferamme og ikke minst en straffeutmåling som rammer dem som omsetter stoff strengere enn de fleste ransmenn og voldtektsforbrytere, og med ytterligere krav om at lovens strengeste straff må bli tatt til anvendelse. Det har ført til et krav om økt anvendelse av tvang i behandlingen og prioritering av nye tvangsanstalter. Det har ført til økt kontroll med innsatte i fengselsanstaltene blant annet gjennom utvidet bruk av kroppsvistasjoner, urinkontroller og andre inngrep. Det har ført til legalisering av etterforskningsmetoder som telefonavlytting og provokatorvirksomhet. Og som det foreløpige siste – det har ført til krav om at de danske myndigheter må nedlegge Christiania.

Nå kan man selvfølgelig innvende at dette ikke er så galt – selv om begrunnelsen for tiltakene kanskje ikke er den beste. For – kan man hevde – uansett hvilket bilde man måtte ha av narkotikaproblemene, så er det viktig å søke å redusere dem, nærmest uansett hvilke midler man griper til.

Dersom valget av virkemidler utelukkende skulle bedømmes på grunnlag av de eventuelle positive virkninger virkemidlene måtte ha, var valget relativt uproblematisk. Det faktum at man har valgt å legge bildet av narkotika som landeplage til grunn for norsk narkotikapolitikk – og derigjennom har satset på ekstremt restriktive og punitive virkemidler – har utvilsomt ført til at utbredelsen av narkotikabruk i ungdomsbefolkningen er blitt begrenset. Men samtidig har det, etter min oppfatning, hatt åpenbare negative konsekvenser. La meg nevne noen av disse negative virkningene.

For det første har det ført til markerte kriminalpolitiske endringer. I de senere år har vi på narkotikaområdet fått en utbygging av politistyrken som savner sitt sidestykke – samtidig som politiet har fått anledning til å ta i bruk etterforskningsmetoder som på andre områder blir ansett for illegitime. Vi har fått straffebestemmelser og en straffeutmålingspraksis som står sterkt i strid med den liberale praksis når det gjelder anvendelse av lange fengselsstraffer – i særdeleshet overfor ungdom – som tradisjonelt har preget det norske straffesystem. Og kontrollen med og overvåkingen av de innsatte i fengselsanstaltene er blitt sterkt skjerpet. For dem som har sett vår tradisjonelle, liberale kriminalpolitikk som et gode, er denne utviklingen mot sterkere politikontroll, økt anvendelse av fengselsstraff og skjerpede forhold i institusjonene betenkelig. Faren er også at det vil kunne ha en smitteeffekt over til andre typer av lovbrudd, slik at hele straffeskalaen endres og at det åpnes adgang til å ta i bruk ekstreme etterforskningsmetoder også på andre områder.

For det andre er det grunn til tro at selv om den kriminalpolitiske kurs man har valgt, kan ha positive almenpreventive effekter – i den forstand at den fører til at en del unge avstår fra bruk av narkotiske stoffer – vil det for brukerne kunne ha negative konsekvenser. Ved at de defineres som en sterkt avvikende og alvorlig kriminell gruppe – og oppleves slik av befolkningen – er det grunn til å tro at de lett vil kunne skyves lengre inn i en avvikende rolle. Det faktum at mange av dem underkastes strenge straffesanksjoner vil heller ikke gjøre det lettere for dem senere å gå inn i en lovlydig og stoffri tilværelse.

For det tredje har det etter min oppfatning ført til at narkotikadebatten er blitt forgiftet. Den som drister seg til å ha andre oppfatninger av narkotikaproblemene enn de offisielle, risikerer lett å bli stemplet som en uansvarlig narkotikaliberaler som ved sin uansvarlighet lokker ungdom inn i narkotikahelvetet og narkotikadøden. Dette har ført til at så å si ingen tør ta til orde for andre syn, samtidig som det har ført til at en konstruktiv debatt har blitt helt borte – og at forslag om andre og alternative løsninger ikke blir tatt opp til drøftelse.

Sist – men ikke minst – innebærer prioritering av visse tiltak at andre tiltak nedprioriteres. Vi står idag i en situasjon hvor store deler av sosial- og helsesektoren må innskrenke – hvor ungdomsklubber, oppsøkende virksomhet, støttetiltak innenfor skolen og forskjellige behandling sinstitusjoner får redusert sine bevilgninger. Samtidig skjer økte overføringer til politi, tollvesen og fengselsvesen og millioner satses på forskjellige former for informasjonstiltak. En slik prioritering av kontroll og opplysningsvirksomhet på bekostning av forskjellige sosiale hjelpetiltak har omkostninger – omkostninger som etter min oppfatning i det lange løp vil kunne vise seg å være skjebnesvangre.

Men kanskje er dette en løsning som politisk sett har klare fordeler. Det er tross alt billigere og enklere å skyve skylden for de sosiale problemer man har i samfunnet over på selve stoffen fremfor å forsøke å gjøre noe med de underliggende årsaker. Om ikke narkotika er den landeplage man fremstiller den som, er den ihvertfall velegnet som samfunnets syndebukk.

Ragnar Hauge

Adresse:

Statens Institutt for Alkoholforskning
Dannevigsv. 10, Oslo 4, Norge.

REFERANSER

1. Irgens-Jensen, Olav og Mons Georg Rud: *Bruk av stoffer, alkohol og tobakk blant gutter og jenter i Oslo 1968—1976*. Universitetsforlaget, Oslo, 1977.
Irgens-Jensen, Olav og Mons Georg Rud: *Changes in the use of drugs, tobacco and alcohol among Norwegian Youth year by year 1968—1979*. Statens institutt for alkoholforskning, Oslo 1979.
Upublisert materiale fra Statens institutt for alkoholforskning.
2. Irgens-Jensen, Olav: *Bergens-ungdommens bruk av stoffer, alkohol og tobakk 1971—1979*. Statens institutt for alkoholforskning, Oslo 1980.
3. Hauge, Ragnar og Olav Irgens-Jensen: *Bruk av stoffer blant ungdom. Stoffmisbruk*. 1981 nr. 1, s. 7—8.
4. Bødal, Kåre: *350 narko-selgere*. Universitetsforlaget, Oslo 1982. Under trykning.
5. Stang, Hans Jakob: *Ungdom på drift*. Universitetsforlaget, Oslo 1976.
6. Arner, Oddvar, Mona Duckert og Ragnar Hauge: *Ungdom og narkotika*. Universitetsforlaget, Oslo 1980.
7. Hauge, Ragnar: *Inntrykk fra behandling av narkotikamisbrukere i Hamburg*. Statens institutt for alkoholforskning, Oslo 1979.
8. Teige, Brita og Evi Fleischer: *Medikament- og alkoholdødsfall undersøkt ved Rettsmedisinsk institutt, Universitetet i Oslo, i årene 1977—1979*. *Tidsskrift for Den norske lægeforening*, 1981, s. 1563—1566.